

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE İSTİHDAM

Prof.Dr.Hasan Tan*

GİRİŞ

Bilindiği gibi son yıllarda, işveren durumunda olan Millî Eğitim Bakanlığı, yeni yetişen öğretmenlerin kalitesinden şikayet etme eğilimindedir. Hatta öğretmen yetiştiren kaynakların üniversite bünyesinden çıkartılarak tekrar Millî Eğitim Bakanlığı kontrolüne alınması gibi bazı fikirler dolaşmıştır. Tabiatıyla böyle bir eğitim kökten yanlıştır. Bu, konuya bilimsel yaklaşımdan ziyade, duygusal, nostaljik bir bakıştır. Öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarının üniversiteler bünyeye alınmış olması, YÖK kanununun getirdiği en önemli reformlardan biridir. Öğretmen yetiştirme kaynaklarında birlik ve üniversiter çatı altında bilimsel kaliteyi sağlama yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Tabii, şikayetlerde haklı olan yönler çoktur. Mesela yeterlik sınavında kullanılan bir testte ancak 3 soruya cevap verebilen öğretmen adayları çıkmıştır. Yeni öğretmenlerin mesleğe bağlılık ve kendilerini veriş dereceleri tartışılmaktadır.

Eleştiri noktalarını daha da çoğaltmak mümkündür. Konuya bilimsel bir objektiflik içinde baktığımız zaman sistemden gelme bazı düzeltme noktalarını görebiliriz.

Bir kere, öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinin üniversite bünyesinde yer alması ülkemizde çok yenidir. Bu sebeple üniversitelerimiz eğitim faaliyetlerini bünyelerine yeni yeni maletmeye başlamışlardır. Öğretmen yetiştirmenin önemine ve gereklerine yeni yeni eğilmeye başlamışlardır. Şimdiye kadarki uygulamalarda üniversite bütçesinde en az paya sahip fakülte eğitim fakülteleri olagelmıştır. Bu fakülteler kırık dökük araç gereçlerle, kısıtlı mekânlar içinde ve dar kadrolarla eğitim-öğretim yapma durumunda kalmışlardır.

İkincisi, öğretmen yetiştiren fakültelerin eğitim-öğretim programları, toplumumuzun bugünkü dinamik bünye ve ihtiyaçlarına ve üniversiter kalite ve niteliğine göre ayarlanabilmiş değildir.

Üçüncüsü, eğitim fakültelerine öğretmen yetiştirilmek üzere seçilen öğrencilerin ÖSYM sistemiyle seçilmesinde, fakültenin niteliğine uymayan unsurlar mevcuttur. Öğretmen olacak adayların sadece üniversite giriş sınavındaki bilgi puanı ile seçilmesinde birçok eksiklikler, kusurlar vardır. Öğretmen aday seçiminde kullanılacak ölçü araçlarının bilimsel araştırmalarla yeniden saptanması lâzımdır. Seçme sistemine başka boyutların da ilâvesi lâzım gelmektedir. Mesela adayların eğitim-öğretime, çocuğa ve insana karşı olan ilgi ve tavırlarına, lisedeki genel ve bazı alanlardaki başarı durumuna, onu 3 yıl boyu tanımış lise hocalarının kanaatlerine de bir değer vermek gerekir. Bu durumla ilgili olarak, liselerde mesleklerin ve fakülteleri tanıtıcı iyi bir rehberlik programına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır.

Dördüncüsü, üniversite öğrenci adayları, eğitim fakültelerini pek fazla tercih etmemektedirler. Fakültemiz 4 Bölümüne giren öğrencilerimizin tercih sıralamaları, yani bu fakülteye kaçınıcı tercihte girdikleri üzerinde yaptığımız bir incelemede tercihlerin 24 tercihe kadar uzandığını gördük. Tercih medyanının 1988-1989 ders yılı son sınıflar için 9.4; ilk sınıflar için 7.5 olduğu bulunmuştur. Eğitim fakültesini ilk üç tercihte gösteren öğretmen adayları, son sınıflarda %15, ilk sınıflarda da %23 oranındadır. Büyük çoğunluğun tercihleri 6.tercihten sonradır.(*).

Yalnız şunu da hemen belirtelim ki ilk ve son sınıfların tercih sıralamaları karşılaştırıldığında, şimdilik 1.sınıflarda daha az sıralarda tercihe doğru bariz bir fark

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

(*) H.Tan, Yayınlanmamış araştırma bulguları.

görülmektedir. Hocalardan aldığımız gözlemler de, son iki yıldır bize gelen öğrencilerin daha kaliteli olduğu merkezindedir. Bu da eğitim fakültelerinin gittikçe daha oturmakta, adayların bilinçlenmekte olduğuna bir işaret sayılabilirler.

Bu tercih probleminin, yani son sıralarda olmanın sebebi sorulabilir. Birçok sebepler sıralamak mümkündür. Fakat iki önemli sebebi işaret etmemiz lâzımdır:

1- Öğretmenlik mesleğinin malî yönden cazip bir meslek haline gelmekte gecikmesi.

2- Yukardaki sebebe bağlı olarak da, öğretmenlik mesleğinin toplumumuzdaki prestij seviyesi.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN ANA FONKSİYONU

Bu genel tablodan sonra şimdi asıl konumuz olan iyi öğretmen yetiştirme sorusuna gelebiliriz. Bu konudaki ana aşamaları belirtmeden önce şu temel soruyu aydınlatmak lâzımdır:

Öğretmenlik, toplumda ne çeşit bir ihtiyacı karşılayan bir meslek olmak zorundadır? Kendisinden nasıl bir fonksiyon ve rol beklenmektedir?

Eğitim-öğretim, herşeyden önce, demokratik bir toplumda, toplumsal hayatın idamesi ve geliştirilmesinin temelini oluşturur. Bu idame ve gelişmeyi de sağlayacak, toplumun bireyleridir. Ohalde onların kendilerini ve toplum şart ve ihtiyaçlarını en iyi anlayacak, görececek ve sorumluluk yüklenerek şekilde yetiştirilmiş olmaları gerekmektedir. Bu işi yürütecek olan meslek de öğretmenlik mesleğidir. Onun için öğretmenlik mesleğinin toplum hayatında çok önemli bir yeri ve fonksiyonu vardır. Bugünün gelişen ve değişen dinamik toplumunda öğretmen, evvela

1- Kendini olgunlaştırmış, bilimsel tecrübesi, düşünme sistemi ve kültürü olan, yapıcı tavırlara sahip aydın bir kişidir. Sonra

2- Bilgili, cesaretli, gerçekçi, aktif bir vatandaştır.

3- Toplum hayatı ve problemleriyle ilgilenen, yapıcı tavırlara sahip, olay ve fikirlerle objektif ve değişik yönlerden bakabilen, organize edici, toplumun ideal ve fikirlerini aksiyon haline getirmede çevrede eğitici bir lider ve rehber ve

4- Çocuk ve gençlerin aktif bir vatandaş olarak yetişmesine yardım eden bir rehberdir. (Stratemeyer 1956,s.56-67).

O halde, sözün özü, yukarda belirtilen toplumda hangi ana amaçlara hizmet edecek bir öğretmen tipi yetiştirmeliyiz olmaktadır.

Yukarda belirtilen ana hedeflere ulaşılmasında görev üstlenecek öğretmenin,

1- konu alanında gerekli bilgi ve becerilere sahip olması,

2- toplumun sosyal yapısı ve kültürel değerlerini anlayıp bilmesi,

3- uğraşacağı çocuk ve gençlerin psiko-sosyal yapılarını iyi anlaması ve bilmesi,

4- sorunları, olayları görüp anlayan; okuyan; öğrenen; insan ilişkilerini bilen; grup dinamizminde bilinçli olan; gelişme ve yeniliklere açık, toplumunu ve kültürünü bilip seven; çocukları ve insanları seven bir kimse olması beklenmektedir.

İşte bütün bu yetenek ve niteliklerin bir kısmı, öğretme adaylarının kendilerindeki potansiyelde yatmakta, bir kısmı da meslek öncesi ve meslek içindeki eğitim-öğretim oluşumu içinde kazandırılabilir.

İYİ ÖĞRETMEN YETİŞTİRME AŞAMALARI

Bu konunun 3 bariz aşaması vardır. Aday seçimi, hizmet öncesi eğitimi ve istihdam politikası.

A. ADAY SEÇİMİ

İyi öğretmen yetiştirmenin temeli, öğretmen olma yetenek, ilgi ve isteğine sahip başarılı lise ve meslek okulu mezunlarının seçiminde yatmaktadır. Başarılı, yetenekli, istekli lise mezunlarının bu mesleğe cezbedilmesi lâzımdır. Bu da tabii birçok sosyo-ekonomik durumlara bağlıdır.

Yukarda da işaret edildiği gibi, sadece bir üniversite giriş sınavı puanı ile öğrenci öğretmen adaylarının seçimi yeterli ve başarılı olamamaktadır.

Seçme sınavlarının ve ameliyesinin ihtiyaca ve amaçlara uygun hale getirilmesi gereklidir. Bunun için önerilerimiz şunlardır:

1- Seçme sınavı bataryasının, bilimsel araştırmalar yaparak yeniden oluşturulması.

2- Seçme bataryasına, eğitim-öğretim alanına ilgi derecesini ölçecek bir ölçme aracının ilâvesi.

3- Liselerde, fakülte ve meslekleri tanıyacak iyi ve fonksiyonel bir rehberlik sisteminin geliştirilmesi ve müesseseleştirilmesi.

4- Liselerde sağlanan başarı notlarının seçimde dikkate alınması.

5- Mümkünse, adayı üç yıl boyu liselerde tanımış olan öğretmenlerinin öğretmenlik mesleği için aday hakkında referansları.

6- Kesin seçimden önce adaylarla yüz yüze görüşme imkânının objektif ve bilimsel bir şekilde sağlanması.

B. ÖĞRETMEN ADAYLARININ HİZMET - ÖNCESİ EĞİTİMLERİ

Bu aşamada üzerinde durulması gereken sorunları şu gruplarda toplayabiliriz.

Yetiştirme sistemi.

Eğitim-Öğretim programı.

Öğretmen adaylarına verilecek hizmetler.

Adayları yetiştirecek öğretim kadrosu.

Mesleğe uyamıyacak adayların erken keşfi ve eğitim süresi içinde elenmesi.

1) YETİŞTİRME SİSTEMİ

Daha önce de işaret edildiği gibi, eğitim fakültelerinin üniversiter çatı altında yer alması esas itibarıyla fazla uzun bir geçmiş ve tecrübeye sahip olmadığı için, halen öğretmen adaylarının yetiştirilmesinde çoğunlukla eğitim enstitülerinden tevârüs edilen sistem uygulanmaktadır. Eğitim fakültelerindeki bölümler, kendi branş derslerini, üniversitenin diğer birimlerinde o dersleri üniversiter seviyede okutulmakta olmasına rağmen eğitim fakülteleri bunları kendileri okutma yoluna gitmektedirler. Meselâ aynı üniversite içinde bir Fen ve Edebiyat fakültesinde fen veya sosyal bilim dersleri daha iyi standartlarda okutulmakta olduğu halde, aynı dersler ayrı elemanlar tarafından eğitim fakültesi bölümlerinde de okutulmaya çalışılmaktadır. Halbuki üniversiter bir eğitim-öğretimin de her bilim dalında gelişmiş belli birimler vardır. Öğretmenlerin oradaki bilimsel standartlara uygun yetişmeleri gerekir.

2) FAKÜLTEDEKİ EĞİTİM-ÖĞRETİM PROGRAMI

Öğretmenlik mesleğine hazırlayıcı program sadece formal derslerden ibaret değildir. Fakülte içinde eğitim,

formal dersler,

dersler dışında girilen faaliyetler,

fakülte içinde meslekî anlayış ve tavır geliştirici geleneksel aktiviteler,

çalışma mekânlarında, araç ve gereçlerindeki yeterlilikler,

meslek uygulaması

olmak üzere düşünölmelidir.

Formal dersleri de

branş dersleri,

meslek dersleri ve

genel költür dersleri olarak düşünölmelidir.

Ders-dışı faaliyetler arasında költürel ve sporatif kollar, tiyatro, sinema, konser, sergi, konferans, geleneksel gün ve geceler yer alır. Bunları öğretmenlik mesleğine hazırlayıcı, tavır geliştirici faaliyetler olarak yönlendirmek gerekir. Bu dersleri de lise ve diğer okul programlarındaki faaliyetlere göre ayarlamak lazımdır.

Öğretmen adaylarını, sınıf, laboratuvar, kütüphane, spor, konferans salonları gibi en iyi mekân ve araç-gereçlerle yetiştirmek lâzımdır ki kendilerini iyi yetiştirsınler ve ileriki meslek hayatlarında bunları arama ve gerçekleştirme çabası içinde olsunlar.

Mesleğe hazırlama uygulamalarının da iyi okullarda, başarılı öğretmenler yanında ve yeter süre uzunlukta olması gerekir.

3) ÖĞRETMEN ADAYLARINA HİZMET-ÖNCESİ EĞİTİMDE VERİLMESİ GEREKEN HİZMETLER

Öğretmen adayları, en iyi eğitim-öğretim programı ile yetişirken öğrenci kişilik hizmetlerinin de en iyileri ile karşılaşmalıdır. Bu hizmetlerden başlıcaları şunlardır:

rehberlik ve danışma hizmetleri,

sağlık hizmetleri,

burs, yurt, iş, kredi alma gibi mali hizmetler,

müzik, spor, folklor, bilimsel klüpler gibi költür hizmetleri,

ders kitapları, kırtasiye ihtiyaçları gibi yönetim hizmetleri,

4) ÖĞRETİM KADROSU

Öğretmen adayları, çeşitli ve alanlarında araştırmaları olan seçkin bilim adamları yanında eğitilirlerse meslek hayatlarında daha sağlam ve verimli olurlar. Eksik öğretim kadrosu ile öğretmen adayı yetiştirmeye çalışmanın birçok sakıncaları vardır.

5) ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE UYMAYACAK ADAYLARIN ERKEN KEŞFİ VE ELENMESİ

Adayların seçiminde gösterilecek bütün dikkatlere rağmen eğitim-öğretimin ilk kademelerinde bazı öğretmen adaylarının mesleğe yatkın olmadığı ortaya çıkabilir. Onun için fakültenin ilk yılı için bir baraj ve eleme sistemi olmalıdır. Uygun olmayan adaylar, başka alanlara yöneltilebilir. Bir de son sınıfta adayların tekrar gözden geçirilmesinde fayda vardır.

Toplumumuzda sosyal ve ekonomik şartlar ve okullaşma çabaları dikkate alınca üzerinde dikkatle durulması gereken diğer bir husus da, adayların bir de yardımcı branş sahibi olarak yetişmeleri gereklidir. Bu suretle birçok küçük okullarda öğretmensizlik sebebiyle boş geçen ya da meslekten olmıyanların elinde çocuklarımızın eğitim programları aksamaz.

C. FAKÜLTEDEN BAŞARIYLA MEZUN OLAN ADAYLARIN MESLEKTE İSTİHDAMI

İyi bir şekilde yetişmiş adayların eğitim-öğretim mesleğine girmelerini ve orada uzun süre hizmet vermelerini sağlamaya da özen göstermek gerekir. Bu çeşit bir istihdam politikası etrafında düşünölerek planlanmış ve dikkatle uygulanan bir politika olmalıdır.

Böyle sağlam bir istihdam politikasının temelinde mesleği cazip hale getirmek, üyelerin, kişi ve meslek adamı olarak gelişip yükselmelerine imkân ve fırsat vermek, kişi ve aile sahibi bir vatandaş olarak güvence içinde, mutlu, başarılı yaşmalarına dikkat göstermek gerekmektedir.

Mesleği cazip hale getirmenin başında ekonomik cazibe, sosyal cazibe, kültürel cazibe gelir. Meselâ, devlet hizmetinde 2 üst dereceden başlama, erken terfi, yan ödemeler, lojman, seyâhat kolaylıkları, kamp, öğretmen misafirhaneleri, sağlık hizmetleri, okuyan öğretmen çocuklarına yurt ve burs, yaşlı öğretmenlere huzurevleri gibi.

Öğretmenler meslekte belli aralarla hizmet-içi eğitim yoluyla ya da yaz tatilinde yurt içindeki veya dışardaki akademik faaliyetlere katılabilmelidir. Mesela her 3 veya 5 yılda bir öğretmenlerin kendi aralarındaki gelişmeler üzerinde iyi organize edilip yürütülen hizmet-içi programları müesseseseleşmeli ki öğretmen mesleğinde doyum sağlasın.

Meselâ yabancı dil öğretmenlerinin belli zaman dilimleri içinde yaz tatillerini yabancı dilin ülkesinde geçirmesine imkân sağlanmalıdır.

Meslekte önemli bir önerimiz de emeklilik şekli üzerinde olacaktır.

Öğretmen mesleği bir tecrübe ve bilgi birikimi yoluyla güç kazanan bir meslektir. İyi yetişmiş, etkili ve meslek bilincine sahip öğretmenlerin 65 yaşında emekliye sevk edilerek hizmet ve etkilerinden gençliği mahrum bırakmak, büyük bir eğitim gücü kaybıdır. Öğretmenlik mesleğine tedrici emekliliği getirmek lazımdır.

Mesela şöyle yapılabilir:

20 hizmet yılını dolduranlar nöbetten muaf olur.

25 hizmet yılını dolduranlar 10-12 saat ders yükünden sorumlu olabilirler.

30 hizmet yılını dolduranlar 6 saat ders saatine kadar ders alır.

Son olarak da şunun vurgulanması gerekir: İyi bir istihdam politikasında iş veren, yani Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin sorunlarıyla yakından ilgilenecek bir iletişim mekanizması kurmalıdır. Öğretmenin tayin sorunu, çocuk okutma sorunu, sağlık sorunu, gelişme sorunu vs gibi birçok sorunları olacaktır. Bu sorunlar hoca tahribat yapacak hale gelmeden daha başlangıçta çözüme kavuşturulabilir. Bu da ancak öğretmenle yakın iletişimle mümkündür.

KAYNAK

Stratemeyer, Florance B., Issues and Prolelenis in Teacher Education, in: Cottrell (Ed.), **Teacher Education for Free People**, NewYork: Amer Association of College Teacher Education, 1956, s.56-83.